denken om te dienen

125 jaar Theologische Universiteit Apeldoorn

denken om te dienen

125 jaar Theologische Universiteit Apeldoorn

Buijten & Schipperheijn *Motief* – Amsterdam

Theologische Universiteit Apeldoorn

Colofon
© 2019 Theologische Universiteit Apeldoorn
Tekst en samenstelling: © Niels van Driel
ISBN: 978-94-6369-051-5
Vormgeving en druk: Buijten & Schipperheijn, Amsterdam

Inhoud

Woord vooraf 7
1894 9
Kerk en opleiding 11
Hoge idealen 13
'Een zeer behoorlijk plekske' 15
Apeldoorn 17
'De bloem der kerk' 19
Professoren 21
Toelating – of niet 23
Hopeloos 25
Oorlog 27
Nieuwe tijden 29
Kerkelijk hart 31
Schooldagen 33
Vrouwen in actie 35
Stijve kaken 37
Vernieuwing 39
Hógeschool 41
Trouwlust 43
Vijf hoogleraren 45
Orthodox bolwerk 47
Toch een revolutie 49
Theologische escapades? 51
Curatorium 53
Confessionele grenzen 55
Overheidserkenning 57
De waanzin der ouderlingen 59
Doctoraalstudie en extra docenten 61
Midden in de maatschappij 63
Spiegel van een kerkverband 65
Vrijgemaakten 67
Jan vormde generaties 69
'Apeldoorn' 100 jaar 71
Voltallig? 73
Terug naar Kampen? 75
Internationalisering 77
Apeldoorn in de steigers 79
Schoolblad *De Wekker* 81
Groei 83
Taaltroebelen 85
Praktische vorming 87
PFSAR 89
Interkerkelijk 91
Grenzen 93
Een Gereformeerde Theologische Universiteit? 95
Oude banden, nieuwe vormen 97
Zware jaren 99
Profiel 101
Toekomst 103
Dienstbare denkkracht 105

‘Iedere donderdagmiddag verheft de dirigent zijn armen en wij onze stem tot lof van onze God.’

(student Willem Nijsse, 2013)

De TUA-cantorij tijdens de opening van het academisch jaar, 2013.

Woord vooraf

Dit boekje is bedoeld als een blijvende herinnering aan het 125-jarig jubileum van de Theologische Universiteit Apeldoorn (TUA). Een overzicht van belangrijke momenten en van markante mensen, een overzicht dat doet glimlachen, hier en daar doet verbazen, maar dat vooral dankbaar doet zijn. Dankbaar aan de HEERE voor een instelling die op haar eigen wijze heeft willen bijdragen aan de verkondiging van het Woord en aan de groei en bloei van Christus' kerk. Dat dit gebeurde met zonde en gebrek, maar meer nog met vreugde, vroomheid en toewijding wordt op elke bladzijde wel duidelijk. De geschiedenis speelde zich meest af in en rond de oude villa aan het Wilhelminapark, een gebouw waar steeds een stukje bij kwam maar dat op dezelfde goede grond bleef staan.

Dr. Niels van Driel heeft de geschiedenis van de TUA eerlijk, gevarieerd en onderhoudend in woord en beeld toegankelijk gemaakt, en ik wil hem daar graag voor bedanken. Het is een bescheiden boekwerk dat past bij de plaats die Apeldoorn innam en inneemt. Bescheiden maar wel heel waardevol, want ook dat geldt zowel voor dit boekje als voor de TUA.

Prof. dr. Herman Selderhuis, rector

De verovering van Tjakranegara op Lombok, schoolplaat J. Hoynck van Papendrecht, 1910.

1894

Elk jaar heeft zijn memorabele momenten. In 1894 wordt het Internationaal Olympisch Comité opgericht. Japan verklaart China officieel de oorlog, nadat er al eerder vijandelijkheden zijn uitgebroken over de hegemonie over Korea.

Ook in Europa lopen de spanningen op. Frankrijk sluit een verbond met Rusland, als tegenhanger van de Triple Alliantie tussen het Duitse Rijk, Oostenrijk-Hongarije en Italië.

Aan de rand van Europa ligt Nederland, een landje met 5 miljoen inwoners, maar ook een koloniale grootmacht. Dankzij een bloedige expeditie blijft het vorstendom Lombok hier in 1894 deel van uitmaken.

De Nederlandse cultuur is door het christendom gestempeld. Bij volkstellingen registreert de overheid in die jaren nog kerkelijke gezindte. In 1899 rekent zo'n 60 procent van de bevolking zich tot de protestanten en ruim 35 procent noemt zich rooms-katholiek. Welgeteld 2,61 procent van de bevolking staat in de categorie 'andere gezindte, geen gezindte of onbekend'. Al is het nog niet af te lezen uit de cijfers, onderhuids en openlijk verandert er veel.

Voorloper

De industrialisatie is in Nederland laat op gang gekomen. De steden groeien. In 1894 plaatst de ANWB de eerste, houten wegwijzers langs de route Rotterdam-Utrecht. De bevolking weet er wel raad mee. Ze verdwijnen al snel in kachels en fornuizen.

1894 is het jaar waarin de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP) wordt opgericht. De strijd om uitbreiding van het kiesrecht verhevigt en verbreedt zich: de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht ontstaat. Dierenliefhebbers verenigen zich in de Nederlandse Vegetariërsbond. En een splintergroep, de Christelijke Gereformeerde Kerk, sticht in Den Haag een eigen Theologische School, de voorloper van de TUA in Apeldoorn.

In chronologisch-thematisch geordende flitsen en fragmenten schetst dit boekje een beeld van deze opleiding.

De monumentale Keizersgrachtkerk te Amsterdam, waar op 17 juni 1892 de vereniging wordt beklonken.

Gebouw van de Theologische School in Kampen, ca. 1900.

Kerk en opleiding

De Chr. Geref. Kerk een splinterkerkje? Getalsmatig in het begin zeker. De negentiende eeuw is die van Afscheiding (1834) en Doleantie (1886) van de Nederlandse Hervormde Kerk, maar ook van elkaar zoeken en vinden. Zo vormen meerdere afgescheiden groepen in 1869 samen de Christelijke Gereformeerde Kerk. De grootste kerkvereniging, die van de hoofdstromen van Afscheiding en Doleantie, vindt plaats in 1892. De nieuwe Gereformeerde Kerken in Nederland tellen ruim 360.000 leden. Ongeveer 3.500 leden van de oudste fusiepartner, de Christelijke Gereformeerde Kerk, besluiten niet mee te gaan. Onder dezelfde naam zetten zij hun kerk voort. Zij hebben er moeite mee dat de vereniging van bovenaf is opgelegd en voelen zich niet gehoord. En zij vinden er wel degelijk iets van: zij vrezen dat de opvattingen van de theoloog-politicus Abraham Kuyper over verbond en doop de nieuwe kerk zullen gaan domineren. En dat dit ten koste zal gaan van een hartelijke, persoonlijke en pastorale prediking.

Wederoprichting

Spoedig zien zij hun gelijk bevestigd. Veel van herkomst christelijk-gereformeerden aarden niet in de Gereformeerde Kerken. De plaatselijke samensmelting van gemeenten leidt vaak tot breuken. Ook druppelsgewijs keren velen terug. De voortgezette Chr. Geref. Kerk oefent bovendien aantrekkingskracht uit op behoudende hervormden. Vrije groepen zoeken aansluiting. Snelle groei is het gevolg. Bij de doorstart telt de Chr. Geref. Kerk drie gemeenten, bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog zijn dit er al tachtig. De diverse herkomst komt de eenheid van denken niet ten goede. De Chr. Geref. Kerk kenmerkt zich vanaf het begin door verscheidenheid.

Geen kerk zonder predikanten. De Christelijke Gereformeerde Kerk van vóór 1892 bezit in de Theologische School te Kampen een eigen domineesopleiding. Die gaat mee in het kerkelijk fusieproces. Hoe kunnen de christelijk-gereformeerden die bij de Vereniging op zichzelf blijven staan voldoende, goed opgeleide predikanten krijgen? Al op hun eerste synode, in 1893, zetten gemeenten het punt ‘wederoprichting van de Theologische School’ op de agenda. Het principe is: opleiding door de kerk voor de kerk. De synode stelt ds. J. Wisse Czn. en ds. F.P.L.C. van Lingen aan als docent.

“Gelijk aan de avondhemel elke ster met eigen glans schittert, zo ook hebben deze beide dienaren als sterren geschenen aan de hemel van Neêrlands kerk.”

(prof. J.J. van der Schuit)

Ds. F.P.L.C. van Lingen (1832-1913), classicus en exegeet.

Ds. J. Wisse Czn. (1843-1921), dogmaticus en homileet.

Hoge idealen

De christelijk-gereformeerden zetten de Chr. Geref. Kerk voort, zij gaan ook qua opleiding in het spoor van vóór 1892. De opleiding wordt geënt op het studieprogramma van de Theologische School in Kampen, waar de predikanten meestal zelf hebben gestudeerd. Veel jonge en iets oudere mannen die predikant willen worden, hebben vaak slechts de lagere school doorlopen. 'De een komt van achter den ploeg, die van de schaafbank, gene van de bakkerstrog, een ander van het aambeeld vandaan', zo tekent docent F. Lengkeek nog in 1924 de herkomst van de studenten. Zes jaar later klaagt prof. G. Wisse tijdens een vakantiereisje in Duitsland dat zijn studenten zo groen als gras zijn. Hij kan met hen niet op niveau communiceren.
Daarom is er, evenals in Kampen, bij de christelijk-gereformeerde School een vierjarige vooropleiding. Wisse en Van Lingen worden belast met een vakkenpakket van gymnasiale omvang. Daarbovenop komen dan nog drie jaren theologie. Werkdruk aan de TUA is van alle tijden.

Minder?

Wisse en Van Lingen krijgen een leeropdracht van de synode, zij koesteren ook zelf hoge idealen. Zij leveren immense, om niet te zeggen bovenmenselijke inspanningen om de Chr. Geref. Kerk samenhang, niveau en perspectief te geven. Meermalen moeten zij ook vechten tegen een tendens in de kerken dat het wel wat minder, of anders, kan. De kerk kent, conform artikel 8 van de Dordtse Kerkorde, ook de mogelijkheid om op grond van bijzondere gaven rechtstreeks predikant te worden. Daarnaast zijn er 'oefenaars', oudere mannen die in de praktijk hun zegje hebben leren doen. Nieuwe kandidaten dienen zich hiervoor aan. Hoe makkelijk passen de kerken artikel 8 toe en passeren zij de gewone weg van studie en toerusting? Vooral Van Lingen weet van geen wijken: 'Doet de deur voor art. 8 verder open, gij bedrijft een moord aan onze School', bezweert hij de synode.

***

Naar een woord van professor Van 't Spijker is het aan de inzet van de eerste docenten te danken dat de kerken niet terecht zijn gekomen in een moeras van vroomheid zonder kennis en van religie zonder Schrift.